

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Met/zonder alle geweld

Wecke, L.

Citation

Wecke, L. (1973). Boekbespreking van: Met/zonder alle geweld. *Acta Politica*, 8: 1973(1), 104-107.

Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451453>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451453>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

sieve geweldloze optreden toch overeenkomsten in vormen van organisatie en strijdmiddelen, strategie en dynamisch verloop van een campagne met zich mee. Deze grondtrekken van geweldloze campagnes moeten in het hierna volgende nader uitgewerkt worden' (pag. 18).

En: 'Deze schets, die er nog als vanzelfsprekend vanuit gaat, dat er geweldloze opstandelingen zijn, zal door de 'rijpende wetenschap' nogmaals kritisch onderzocht moeten worden... Men zou onder de betekenis van dergelijke modellen moeten verstaan, dat zowel actief betrokkenen als toeschouwers in de toekomst het gebeuren met een hogere graad van bewustzijn kunnen volgen, d.w.z. in staat zijn posities en fasen in de ontwikkeling te herkennen en de mogelijke consequenties van een actie te overzien' (pag. 19).

Ebert heeft een studie geschreven over het politieke handelen op grond van een kritische analyse van de huidige samenleving, en vanuit een ethiek-opvatting, die zich concentreert op de middelen. Ook wie zijn emancipatorische uitgangspunt niet deelt of daar althans sceptisch tegenover staat, kan in deze studie een boeiende en scherpzinnige analyse vinden van het bewust hanteren van middelen. Het boek vertoont leemten op het punt van de vraag naar de samenleving, waarin niet-gewelddadige middelen kunnen worden toegepast. De mengeling van prescriptie, speculatie, en historische illustraties roept vraagtekens op met betrekking tot de algemeen-geldigheid van de ontwikkelde gedragsregels.

Daarom zou ik het model-karakter nogmaals willen benadrukken.

Tenslotte wil ik opmerken, dat Ebert een aantal kernbegrippen nogal beknopt introduceert, zoals: emancipatie, opstand, kapitalistische schijndemocratie.

Daar staat tegenover dat hij zijn boek waarschijnlijk niet zozeer geschreven heeft om dergelijke categorieën te verhelderen dan wel om vanuit een kader, waarin die begrippen zijn opgenomen, door te stoten naar een bestudering van bruikbare middelen.

Hij verwijst overigens naar literatuur die voor een nadere aanduiding van basisbegrippen geraadpleegd kan worden.

Aan het boek is een beknopte en systematische bibliografie toegevoegd.

D. M. Schut

Bouke Schotanus (red.): Met/Zonder Alle Geweld

Schotanus Publishing Company, Utrecht-Langbroek 1972, 116 pp., f 9,80

Met/Zonder alle Geweld, inleiding tot sociale verdediging, is allereerst bedoeld als een reactie op het rapport Geweldloze Weerbaarheid van het Ned. Instituut voor Vredesvraagstukken. Dit laatste rapport is in de kring van hen, die zich in Nederland met geweldloze weerbaarheid bezighouden zeer negatief ontvangen. Het N.I.V.V., althans de anonieme auteurs van het rapport Geweldloze Weerbaarheid, worden zowel onkunde als onzuivere vraagstelling verweten. Een van de hoofdargumenten tegen de publikatie van het N.I.V.V. is dat men uitgaat van militaire defensie, daarvoor een alternatief zoekt en op basis van historische illustraties betreffende geweldloos verzet tot de conclusie komt dat heden geweldloze weerbaarheid geen alternatief is voor militaire defensie.

Nadat de uitgever van het boekje, Bouke Schotanus, heeft gesteld dat sociale verdediging een aspect is van de sociaal democratische beweging, die van utopisten via ethici naar een rationele op vredeswetenschap steunende politieke aanpak loopt, geeft Herman de Lange als eerste in een hoofdstuk getiteld 'Gebruik en Misbruik van historische case studies: het geval N.I.V.V.-brochure' een cri-

tische beurt aan het N.I.V.V.-rapport.

De voornaamste vraag, die in dit rapport gesteld wordt, luidt: 'kunnen wij met geweldloze technieken de vrede, ons grondgebied, onze onafhankelijkheid of onze rechtsorde verdedigen?'. Deze vraag had naar de mening van De Lange moeten luiden: 'kunnen met behulp van geweldmiddelen, d.w.z. op basis van het oorlogssysteem, nog waarden als vrede, democratie etc. worden verdedigd?'

Aan de vier in het N.I.V.V.-rapport genoemde case studies, t.w. de Ruhrkamp van 1923, het Deens en Noors verzet tijdens de Duitse bezetting en de inval in Tsjechoslowakije, wordt te veel waarde gehecht m.b.t. de bewijsvoering inzake de overigens onjuiste vraagstelling, aldus De Lange. De case studies hadden slecht als aardige illustraties zonder meer gebruikt kunnen worden. De N.I.V.V.-auteurs hebben sociale verdediging gereduceerd tot een technisch program, dat onafhankelijk van de concrete historische, politieke, sociale, economische en culturele verhoudingen en situaties zou kunnen worden ingevoerd. In het verleden is immers niet van een werkelijk voorbereide sociale verdediging sprake geweest. Getwijfeld wordt aan het bronnenmateriaal, zowel wat betreft de selectie als met betrekking tot de aangelegde maatstaven van historisch analytische aard.

Goede case studies op het gebied van sociale verdediging dienen zowel in de context van de sociaal historische variabelen als in die van de vredeswetenschap ondernomen te worden, schrijft De Lange, die voor dergelijke historische case studies nog vijf niveaus van analyse aangeeft.

Zijn conclusie dat de brochure in alle opzichten waardeloos is en alleen maar bijdraagt tot politieke misleiding, lijkt vrijwel gedeeld te worden door o.a. Gernot Jocheim, die onder de titel 'Sociale verdediging en democratische maatschappij' gebrek aan kennis van de theorieën van het geweldloos oplossen van conflicten bij de auteurs van de N.I.V.V.-studie vaststelt.

Bij sociale verdediging gaat het om de verdediging van sociale structuren en niet, zoals het N.I.V.V. meent, om de verdediging van territoria.

Jocheim gaat verder in op sociale verdediging als onderdeel van de theorieën van het geweldloos oplossen van conflicten, waarbij hij de eerder genoemde in de case studies beschreven gebeurtenissen, historische ervaringen noemt, die de theorievorming op het gebied van de sociale verdediging gestimuleerd hebben. Voorts mist hij in de N.I.V.V.-brochure een standpuntbepaling van het N.I.V.V. t.a.v. de Nederlandse verzetsacties in de Tweede Wereldoorlog.

De methodische fout van het N.I.V.V. is volgens Jocheim, dat men de militaire politiek geïsoleerd bekijkt en alleen denkt aan eenzijdige ontwapening en overgang op sociale verdediging en van alle andere intra- en intermaatschappelijke omstandigheden aanneemt dat zij onveranderd zullen blijven. Het slagen van een strategie van geweldloze verdediging vooronderstelt echter een maatschappelijke democratisering, hetwelk het N.I.V.V. over het hoofd heeft gezien.

De idee van de sociale verdediging wordt vervolgens door Prof. J. de Graaf aan de orde gesteld. Hij meent dat niet zozeer Luther King of Gandhi, maar wel het bankroet van de militaire verdediging ertoe geleid heeft dat vredesonderzoek en politiek meer aandacht aan niet-militaire en bovengewelddadige vormen van verzet zijn gaan schenken. De Graaf constateert dat denken, handelen en politiek bedrijven in termen van militaire verdediging in een stadium van involutie is gekomen: men draait vast. De idee van de sociale verdediging schetst hij als een revolutionaire poging om weer op het spoor van de evolutie van de mensheid naar meer vrijheid, mondigheid en gerechtigheid te geraken.

In het kader van de sociale verdediging wordt verder aandacht besteed aan de verbinding ethiek en politiek, waarbij prof. De Graaf opmerkt dat 'de meeste politici het ethische element als het ware — vooral verbaal helaas — investeren in het doel en niet in de middelen'. Doel en middel behoren tot een en hetzelfde historische proces, aldus De Graaf, die er ook op wijst dat wat idealistische politici een middel noemen voor een door hen beleden doel in feite altijd een oorzaak is; een oorzaak in het betreffend historisch proces, die eigen effecten zal hebben, ongeacht de goede bedoelingen. De Graaf komt tot de slotsom dat men niets bewezen heeft als men bewijst dat sociale verdediging geen Navo-strategie kan worden, want het gaat in de sociale verdediging om een geweldloze verandering van samenlevingsstructuren en niet om handhaving van een bestaande orde.

De problematiek van de verhouding tussen democratisering en de verdedigingsconstitutie wordt door Theodor Ebert aangesneden in een rijk van noten voorzien bijdrage. De rationele kern van de sociale verdediging vraagt, volgens Ebert, om een rationele identificatie met bestaande structuren. De identificatie met maatschappelijke structuren wordt rationeel in de mate waarin deze structuren democratische participatie gedogen en omstandigheden van structureel geweld opgeheven zijn. Ebert schetst institutionele voorwaarden en consequenties van de sociale verdediging op regeringsniveau. Hierbij komt de rol van de volksvertegenwoordiging, van het volk en kwesties als het uitwijken naar niet bezette delen van het land of een regering in ballingschap ter sprake. Ook de mogelijkheden van ondergrondse leiding en de strategie van de onderhandeling met de vijand worden aangestipt. Ebert verwijt het N.I.V.V. de kans niet te hebben gegrepen om informatie te geven over de macht van onderaf, maar dat men in feite slechts spreekt binnen het raam van stabilisatie der status quo en de georganiseerde afwezigheid van vrede.

Vooraf aan de hand van artikelen van Galtung schrijft Hylke Tromp over uitgangspunten, voorwaarden en methoden van de strategie der sociale verdediging. De begrippen geweld en geweldloosheid krijgen naar de mening van Tromp pas betekenis wanneer ze gebruikt worden om een beïnvloedingsrelatie tussen mensen te karakteriseren. Tromp tekent aan dat het structurele geweld traditioneel als geweldloos gekwalificeerd wordt, terwijl het directe geweld in tegenstelling tot het structureel geweld niet massaal is, maar eerder marginaal.

Uitgaande van het welbekende autoritaire samenlevingsmodel van Galtung wordt de conclusie getrokken dat het directe geweld altijd gericht is tegen degenen, die in de pyramide de lagere posities innemen om daarmee degenen in de topposities te beïnvloeden.

Sociale verdediging wordt gekenmerkt door een weigering dit spel zó te spelen. Het is daarmee een afwijzing van het autoritaire maatschappijbestel. Sociale verdediging is dan ook onvergelijkbaar, volgens Tromp, met militaire veiligheidsconcepten. De uitgangspunten zijn immers fundamenteel verschillend. Tromp onderstreept dat de gedragsalternatieven waarover men beschikt nauw samenhangen met de aanwezige waardeorientaties. Door middel van rationalisaties achteraf kunnen bepaalde handelingen in overeenstemming met een waardeorientatie worden gebracht. Welk laatste overigens ook voor de tegenpartij kan gelden. Zonder gemeenschappelijke waardeorientaties acht Tromp een conflictstrategie niet mogelijk.

Tenslotte geeft de auteur aan de hand van Galtung een overzicht van twaalf

'fundamentele handelings-strategieën, variërend van strategieën tegen de aanvaller tot zelfbescherming en niet-militaire afschrikking.

Met/Zonder geweld bevat zeker een houtsnijdende kritiek op het rapport van het N.I.V.V., terwijl het begrip sociale verdediging in het licht van de laatste theoretische ontwikkelingen recht wordt gedaan.

Wel had men, waar het de kritiek op de N.I.V.V.-brochure betreft, hier en daar iets meer concreet op de inhoud kunnen ingaan. Het argument dat daar geen beginnen aan was, is onvoldoende reden om zich vrijwel uitsluitend in algemene termen te uiten.

Misschien had ook een aanzet tot een model voor sociale verdediging in Nederland, wat de N.I.V.V.-brochure niet gaf en gezien de vraagstelling ook niet kon geven, wel in de onderhavige publikatie een plaats kunnen krijgen. Dat is niet gebeurd. Voorts worden hier en daar niet al te genuanceerde uitspraken gedaan. Zo spreekt Tromp, in zijn overigens goede overzicht, over het direct geweld dat altijd direct geweld oproept. Hij noemt in dit verband de guerillaoorlog. Deze bewering is niet juist, zeker als via direct geweld het onpersoonlijke structurele geweld uiteindelijk geëlimineerd of tot aanvaardbare proporties teruggebracht wordt.

Ook het agressie-instinct dat De Graaf noemt, had meer relativiserende context mogen hebben, terwijl Herman de Lange het N.I.V.V. onrecht doet door te laten voorkomen alsof 'Geweldloze Weerbaarheid' de eerste publikatie van dit instituut is. Er zijn reeds talrijke publikaties aan vooraf gegaan, zij het niet altijd van wetenschappelijk gehalte, maar dat is, gezien de taakstelling van het N.I.V.V., ook niet de bedoeling.

De discussie over sociale verdediging en geweldloze weerbaarheid is stellig geëind met deze uitgave van Schotanus. Wel doet men er goed aan ook het rapport van het N.I.V.V. eens te lezen en eventueel de reeds eerder hierop uitgebrachte kritiek.

Léon Wecke

Zie o.a. ook: *Geweldloze Weerbaarheid, Alternatief voor Defensie*, Ned. Instituut voor Vredesvraagstukken, Meulenhof, Amsterdam 1972;

Aad Schravenzande, *Geweldloze Weerbaarheid*, boekbespreking in *Militia Christi*, januari 1972;

Hylke Tromp, *Geweldloze weerbaarheid, alternatief voor militaire defensie*, bespreking in *Transaktie*, jaarg. I, nr. 3, maart 1972;

Alle D. de Jonge, *Tijd voor een nieuw rapport*, boekbespreking, *Vredesopbouw*, februari 1972;

S. Rozemond, *Geweldloze weerbaarheid*, repliek in *Transaktie*, jaarg. 1, nr. 5, mei 1972.